

УДК 631.173.2

*Н. І. Демчук,**к. е. н., доцент кафедри фінансів, Дніпропетровський державний аграрний університет**Н. П. Дуброва,**к. е. н., докторант, Дніпропетровський державний аграрний університет**А. М. Пузач,**к. т. н., старший викладач кафедри сільськогосподарських машин, Дніпропетровський державний аграрний університет*

НАПРЯМИ РОЗВИТКУ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЧЛЕНСТВА В СОТ

У статті розглянуті основні проблеми матеріально-технічного забезпечення сільського господарства. Запропоновані підходи до покращення матеріально-технічного забезпечення галузі в рамках "зеленої скриньки".

The main problems of material and technical support of agriculture are examined in the article. The approaches of enhancement of material and technical support of this sector in within the scope of "green box" are proposed.

Ключові слова: матеріально-технічне забезпечення сільського господарства, технічна політика держави, основні товаровиробники сільськогосподарської техніки, вітчизняний науковий потенціал.

Key words: material and technical support of agriculture, official technological policy, primary commodity producers of agricultural machinery, the domestic scientific potential.

ВСТУП

Сучасні аспекти глобалізації створюють необхідність формування дієвої стратегії розвитку аграрної сфери економіки країни на інноваційній основі. Разом з тим, ефективність будь-якого виробництва, а тим більше аграрного, неможливо увябити без достатнього рівня забезпеченості матеріально-технічними ресурсами. Матеріально-технічна база є основою функціонування агропромислового комплексу, що сприяє розвитку та вдосконаленню сільськогосподарського виробництва в усіх його сферах. Активізація теоретичних положень і практичних кроків у розв'язанні даної проблеми є одним з основних етапів формування ефективної аграрної політики держави та забезпечення продовольчої безпеки держави.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Останні роки в Україні нестабільний розвиток різних напрямів сільського господарства, занепад тваринництва, зношеність складових матеріально-технічної бази позначилися на рентабельності аграрного виробництва. Сільське господарство України впродовж останніх 15-ти років було малоєфективним, від 28 до 48%

підприємств галузі — збиткові, що є свідченням зatoryжної економічної кризи в аграрній сфері. Вітчизняне сільськогосподарське виробництво практично деіндустріалізоване, рівень його фондозабезпеченості порівняно з 1990 роком скоротився в 5 разів, що у десятки разів менше, ніж у передових країнах світу. Галузеві основні засоби зношені більше як наполовину і морально застарілі [6].

Проблеми матеріально-технічного забезпечення аграрного виробництва є одними з провідних у сучасних дослідженнях. Зокрема, різні аспекти з питань виробництва та забезпечення сільськогосподарською технікою, формування та ефективного використання машинно-тракторного парку присвячені роботи Білоуська Я.К., Гайдуцького П.І., Даниленка М.Ф., Литвинової О.М., Макаренко П.М. Мельника Л.Ю., Підлісецького Г.М., Саблука П.Т., Ситника В.П. та інших.

Метою статті є дослідження стану техніко-технологічної оснащеності сільськогосподарських підприємств, впливу її на рівень конкурентоспроможності продукції сільського господарства та пошуку шляхів щодо його покращення в умовах членства в СОТ.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕНЬ

Стабілізація й подальше ефективне функціонування агропромислового комплексу не можна уявити без зміцнення та заощадження його ресурсного потенціалу. Нині основними видами техніки сільське господарство забезпечене лише на 48—66%. Кількісний та якісний склад машинно-тракторного парку не дає можливості виконувати бажаний обсяг технологічних операцій в найкоротший термін з високою якістю й низькими витратами коштів, матеріальних та трудових ресурсів.

Через низький рівень технічного забезпечення щорічно не обробляється близько 4 млн га орних земель, а на тих, що обробляються, низький рівень врожаю. До того ж вирощений урожай підприємства найчастіше не встигають зібрати. Лише подовження тривалості збирання зернових до 40—50 діб, що мало місце останніми роками, призводить до втрати 3—4 млн т зерна, а зібране з таким запізненням зерно втрачає свою якість і з категорії продовольчого переходить у фуражне, а відтак, втрачає й свою економічну вартість. Таким чином, через застарілі та малопродуктивні зернозбиральні комбайни в Україні щорічно втрачається близько 5 млн т зерна, що еквівалентно 800 млн дол. США.

Негативно позначається на конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції відсутність забезпеченості тракторами і комбайнами порівняно з виробниками із провідних зарубіжних країн. За даними експертів, у розрахунку на 100 га ріллі вітчизняні аграрні товаровиробники мали у 8,7 рази тракторів менше, ніж аграрії Німеччини, 6,8 — Франції, 8,4 рази — Великобританії, 2,7 рази, — ніж США, а комбайнів — відповідно в 4,1; 3,7; 3,3 і 2,6 разів менше [4].

Як зазначають вчені, такий стан справ зумовлений тим, що протягом практично всіх років незалежності України як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях проблемам оновлення матеріально-технічної бази галузей АПК приділялась недостатня увага. Великий ступінь зношеності сільськогосподарських машин і механізмів у поєднанні з незадовільним фінансуванням відтворювальних процесів унеможливають виконання необхідних обсягів їх ремонту в повному обсязі, в результаті чого робочий парк основного технологічного обладнання в АПК становить тільки 60—75% їх наявної кількості. Більшість техніки, яка відпрацювала амортизаційний термін, не списується лише внаслідок відсутності коштів у господарствах на придбання нових технічних

засобів. Щорічно списується значна кількість техніки, а зношену використовують здебільшого для ремонту наявного машинно-тракторного парку. Це негативно відображається на якості ремонту, надійності відремонтованих на базі вузлів і агрегатів фізично застарілих тракторів і комбайнів, які відпрацювали свій термін придатності.

Темпи оновлення машинно-тракторного парку суттєво відстають від темпів його вибуття. Крім того, застаріла техніка не дозволяє забезпечити новітні вимоги до сільськогосподарської обробки землі. Так, в рослинництві катастрофічно не вистачає багатофункціональних агрегатів, які забезпечили б виконання низки операцій в оптимальні строки, що дозволило б зменшити деформування поверхневого шару ґрунту, збереження ґрунтового покриву, нагромадження та раціональне використання ґрунтових запасів вологи і в кінцевому результаті — збільшення його родючості й підвищення продуктивності сільськогосподарського виробництва. В тваринництві також існує недостатня забезпеченість господарств машинами для реалізації прогресивних технологій виготовлення кормів, обладнання для заготівлі і консервації кормів з використанням полімерної плівки тощо. Практично всі галузі АПК потребують впровадження прогресивних інноваційних технологій [2; 6; 8].

Першочерговим завданням кожного сільськогосподарського підприємства є забезпечення необхідною кількістю матеріально-технічних ресурсів, оскільки в сільському господарстві неможливо досягти високих результатів без дотримання всіх технологічних строків обробки ґрунту, внесених встановлених норм мінеральних та органічних добрив, засобів захисту рослин, тобто без потужної матеріально-технічної бази. Проблеми сільськогосподарських підприємств є надзвичайно багатоплановими у напрямі матеріально-технічного забезпечення. Тільки системний підхід охоплює всі аспекти технічного удосконалення роботи сільгоспвиробників як одне ціле і здатний забезпечити нормальне функціонування агропромислового комплексу країни.

Безперечно, що без державного втручання важко виправити ситуацію у сфері матеріального забезпечення аграрного виробництва. Разом з тим, відносно державної підтримки відновлення та оновлення техніко-технологічного обладнання, вчені звертають увагу на те, що у перші роки надання такої підтримки сільськогосподарським товаровиробникам з придбання техніки вітчизняного виробництва

передбачалось зазначені пільги надавати тільки на складну сільськогосподарську техніку (трактори, зернозбиральні комбайни, самохідні технічні засоби тощо), яка була значно дорожчою порівняно з іншими машинами та знаряддями. Такий підхід пояснювався низькою купівельною спроможністю сільгосптоваровиробників. У зв'язку з цим держава надавала їм підтримку у придбанні дорогої техніки, а відносно дешевші технічні засоби вони купували самостійно. Нині на умовах державної підтримки реалізується надто широка номенклатура техніки — від складної мобільної до відносно простих за конструкцією і дешевих за ціною машин та знарядь, вироблених вітчизняними заводами, що призводить до ряду наступних недоліків [8]:

1. Наведена форма залучення широкої номенклатури техніки до реалізації за державною підтримкою не супроводжується формуванням дієвої системи відбору.

2. Процедура включення нової техніки у перелік для її закупівлі за державною підтримкою не є обов'язковою для відповідного технічного сервісу, хоча за результатами узагальнених спостережень випробувальних установ нові технічні засоби мають високу частку відмов не з причини порушення правил експлуатації.

3. Затягування процесу реформування вітчизняного машинобудування, часта зміна власників підприємств, які переважно купували їх дуже дешево, і відповідно недбале ставлення до їх функціонування. Вітчизняне законодавство не регламентує і не передбачає контроль державних органів за ефективністю роботи машинобудівних заводів. За таких умов зусилля власників спрямовані не на розвиток власних машинобудівних підприємств, їх модернізацію, освоєння виробництва більш досконалої продукції, а на збереження за собою території, на якій розташовані виробничі площі, і самих виробничих приміщень. Ринкова вартість цієї землі, заводських будівель і надходження від продажу демонтованого обладнання на металобрухт надають власникам заводів такі надприбутки, які важко порівнювати із затратами на їх придбання.

Безперечним є той факт, що підвищення конкурентоспроможності аграрної економіки та її привабливості потребує докорінної модернізації й нарощування виробничого потенціалу, забезпечення його високопродуктивними машинами і знаряддями, впровадження у виробництво інноваційних розробок, а отже, залучення у галузь значних інвестиційних ре-

сурсів. Розв'язання цього завдання можливе за умови кардинальних змін у формуванні інвестиційної політики, передусім це відновлення активної участі держави в інвестиційному процесі, врахування потреб сільського господарства, подолання технічного і технологічного відставання галузі [3].

Останніми роками при формуванні аграрної політики держава акцентувала увагу і на проблемах матеріально-технічного забезпечення. Так, у Державній цільовій програмі розвитку українського села на період до 2015 року зазначається, що з метою покращення ситуації з формуванням та відтворенням матеріально-технічної бази, зокрема, передбачається розробити науково-обґрунтовані нормативи потреби в основних засобах сільськогосподарського призначення з урахуванням оптимальної спеціалізації регіонів України і світових тенденцій розвитку аграрного сектора, розвинути фірмовий технічний сервіс у гарантійний та постгарантійний період експлуатації сільськогосподарської техніки за участю заводів-виробників та постачальників. Крім того, були прийняті Державна цільова програма реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2011 року, Закон України "Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу України" та "Державна програма розвитку вітчизняного машинобудування для агропромислового комплексу на 2007—2010 роки" [4; 8].

Так, в Державній цільовій програмі реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2011 року зазначається, що Україна має значний економічний та інтелектуальний потенціал, що спроможний створити потужну матеріально-технічну, яка відповідатиме вимогам агротехніки з урахуванням структури та обсягів агропромислового виробництва. Орієнтація на забезпечення аграрного виробництва винятково імпортною сільськогосподарською технікою недоцільна з економічної та соціальної позиції, оскільки це призведе до втрати виробничого, науково-технічного потенціалу та зростання безробіття, послабить продовольчу і економічну безпеку держави.

Однак, незважаючи на законодавчу підтримку стабілізації та розвитку системи матеріально-технічного забезпечення галузі, ситуація залишається критичною. Останніми роками кількість основних технічних засобів, що вибували з експлуатації, у 10—20 разів перевищувала кількість придбаних нових, через це кількість тракторів у сільськогосподарських

підприємствах зменшилась більше ніж на 220 тис. одиниць, зернозбиральних комбайнів — понад 46 тис., кормозбиральних комбайнів — майже на 30 тис., іншої сільськогосподарської техніки — на десятки тисяч одиниць. Наслідки такого процесу проявляються в тому, що навантаження на один обліковий трактор перевищила 100 га ріллі, на комбайн — 250 га ранніх зернових, а в окремих регіонах понад 300 га. Звідси і щорічні втрати зерна до 5—10 млн тонн, а значна його кількість переходить із класу продовольчого в кормове [9].

Для покращення ситуації більшість підприємств за активної участі "Укراгролізінгу" розпочали купувати іноземну техніку. Перші партії тракторів і комбайнів німецького і американського виробництва (близько 2000 одиниць) було закуплено в другій половині 90-х років ХХ сторіччя. Протягом останніх років обсяги закупівель зросли і досягли рівня приблизно 10 тис. одиниць сільськогосподарської техніки на рік. Для величезних обсягів робіт на території України цього вкрай недостатньо. Імпортна техніка у сільськогосподарських виробників користується великою популярністю, оскільки її продуктивність і комплекс виконуваних робіт значно перевищують вітчизняні. Однак, суттєвою перешкодою до розширення її використання в господарствах АПК є непродумана цінова політика. Ціни на таку техніку з врахуванням всіх платежів (ПДВ, акциз, мито) в середньому в 4—5 разів перевищують ціни на аналогічну вітчизняну, крім того, потрібно враховувати і значно вищі витрати на ремонт і обслуговування імпортованих засобів виробництва внаслідок вимог щодо такого обслуговування на спеціалізованих сервісних центрах з використанням дорогих паливо-мастильних матеріалів. Така техніка зазвичай доступна за ціною і може ефективно функціонувати лише в великих сільськогосподарських підприємствах.

Для підтримання техніки в роботоздатному стані господарства щорічно витрачають понад 6 млрд грн. Значні за обсягом ремонтні роботи відносно прості за рівнем складності і для їх проведення необов'язково залучати спеціалістів з ремонту і використання спеціального обладнання, а доцільно виконувати силами самих господарств. Такі роботи становлять близько 60% загального їх обсягу. Іншу частину робіт, вартість яких сягає близько 2,4 млрд грн., для забезпечення прийнятої якості ремонту необхідно проводити в умовах спеціалізованих ремонтних підприємств [8].

Нині на ринку запчастини пропонуються багатьма посередниками. При цьому, як зазна-

чають провідні фахівці, переважно "дрібні" посередники купують зі значною знижкою на заводах-виробниках браковані запчастини і продають їх кінцевому споживачу, який значно обмежений у коштах. Окремі підприємці намагаються організувати виробництво запчастин за примітивними технологіями. Таким чином, запасні частини є дешевими але без гарантії, що приводить до значних збитків сільськогосподарських товаровиробників.

Відновлення машинно-тракторного парку на базі традиційної номенклатури технічних засобів та його оновлення з використанням новітньої високопродуктивної, енергоощадної техніки є інвестиційно привабливим для України, оскільки сприяє зростанню потенційних можливостей машинного парку і прискоренню виконання польових робіт. Водночас науково доведено, що, наприклад, затягування виконання операцій луцення, дискування, оранки та сівби на одну добу, за узагальненими результатами вітчизняних дослідників, призводить до втрати врожаю різних сільськогосподарських культур відповідно у межах: 0,32—0,49; 0,36—0,49; 0,13—0,90; 0,80—1,50% [3; 8].

За реалій сьогодення актуальним є питання щодо відновлення машинно-тракторного парку сільського господарства України. Інвестиційно-привабливим, на думку провідних вчених, є відновлення останнього на базі традиційної номенклатури та його оновлення з використанням новітньої високопродуктивної, енергоощадної техніки. Для України, як зазначається в Державній цільовій програмі реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2011 року, доцільним є постачання для аграрного сектора переважно вітчизняної сільськогосподарської техніки високого рівня, що дасть змогу впровадити ресурсозберігаючі технології, забезпечити інноваційний розвиток галузі та конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції.

На українському ринку працює безліч товаровиробників сільськогосподарської техніки, переважна більшість з яких є дрібними. До великих товаровиробників відносяться заводи, які були засновані ще за часів колишнього СРСР, а саме: ВАТ "Червона зірка", ВАТ "Одесільмаш", ТОВ "Херсонські комбайни", ТОВ "ХТЗ", завод "Сімферопольсьільмаш", ТОВ "Дрогобичський завод автомобільних кранів", ВАТ "Бердянські жатки", Державне підприємство "Виробниче об'єднання "Південний машинобудівний завод ім. О.М. Макарова". Незважаючи на великі потужності та досвід роботи на ринку сільськогосподарської техніки, про-

дукція, що випускається, не користується попитом у великих сільськогосподарських виробників, які надають перевагу закордонним аналогам.

На європейському ринку лише шість великих компаній утримує 97% продажу зернозбиральних комбайнів і 76 тракторів. Провідні фірми-виробники сільськогосподарської техніки у своїй діяльності керуються загальноприйнятою концепцією, яка включає в себе такі основні принципи: якомога ширше й глибше охопити ринки збуту своєю продукцією у різних регіонах світу, розмістити дочірні підприємства й підрозділи ближче до потенційних покупців (при цьому або поглинути діючі в регіонах виробництва з подальшим їх перепрофілюванням і модернізацією, або створити нові) з тим, щоб якомога швидше окупити свої інвестиції на розвиток і підвищити ефективність виробництва, наукових досліджень та конструкторських розробок. Фірми докладають багато зусиль для залучення й закріплення за виробником потенційних і реальних покупців своєї продукції. З цією метою вони розширюють спектр послуг для споживачів [6].

Вітчизняна інвестиційно-технічна політика також орієнтується на досягнення науки та техніки. Так, у Державній цільовій програмі реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2011 року проблему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу передбачається розв'язати шляхом цілої низки заходів, серед яких, на наш погляд, доцільно виділити:

— проведення системного моніторингу стану технічного забезпечення аграрного сектору та ринку матеріально-технічних і енергетичних ресурсів;

— розроблення і впровадження конкурентоспроможних технологій та технологічних комплексів машин для інноваційного розвитку агропромислового комплексу;

— дотримання науково обґрунтованих агробіологічних, економічних і техніко-експлуатаційних вимог до нових технічних засобів та технологічних комплексів машин;

— випробування, тестування та сертифікації нових технічних засобів, контролю їх якості, відповідності сучасним вимогам сільськогосподарського виробництва;

— оновлення машинно-тракторного парку переважно за рахунок техніки вітчизняного виробництва та підтримання його в робочому стані з проведенням своєчасного технічного обслуговування та ремонтно-відновлюваних робіт;

— забезпечення правового захисту сільськогосподарських товаровиробників від недобросовісної конкуренції, запобігання зловживанням на ринку матеріально-технічних і енергетичних ресурсів.

В аграрному секторі економіки на даний час практично відсутні інститути, які несли б відповідальність за повне забезпечення виробників сільськогосподарської продукції необхідними матеріально-технічними ресурсами. Застарілі методи державного регулювання економічних взаємовідносин в сфері ресурсного забезпечення АПК, спотворення й ігнорування загальноприйнятих принципів ринкової економіки призвели до виникнення деформованого, некерованого ринку засобів виробництва. Хоча існує Закон України "Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу", який встановлює правові, економічні та організаційні засади формування і функціонування системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу, регулює відносини у сфері технічного і технологічного обслуговування агропромислового комплексу, сприяє розвитку економічних умов для створення, випробування, виробництва, реалізації, використання і обслуговування технічних засобів для галузей агропромислового виробництва.

Таким чином, наявний потенціал вітчизняного машинобудування нівелюється, а в умовах обсягів фінансування державних програм з придбання нової техніки та відсутності пріоритетності у її здійсненні призвів до розпорошення бюджетних коштів та гальмування розвитку виробництва. Саме тому, на наш погляд, держава має зосередити увагу на вітчизняному машинобудуванні. Більшість державних урядовців стверджують, що вітчизняне машинобудування для агропромислового комплексу за своїм технічним рівнем суттєво відстала від досягнень світового науково-технічного прогресу. Без залучення в галузь нових технологій та обладнання провідних зарубіжних фірм вітчизняні машинобудівники неспроможні освоїти виробництво сучасної техніки. Українські машини не адаптовані до сучасних вимог вирощування сільськогосподарських культур [9]. Саме такі твердження і формують суспільну думку про те, що сільськогосподарська техніка і обладнання вітчизняного виробництва не користується попитом через обмеженість призначення і низьку технологічну надійність.

Вищезазначене могли б допомогти спростувати спеціалісти науково-дослідних установ, якби вони мали змогу проводити дослідно-виробничі випробування нової техніки у різних

природно-кліматичних зонах. Їхня реальна комплексна оцінка нової техніки та рекомендації виробникам щодо її поліпшення, а користувачам — щодо ефективного використання мали б практичне значення. На жаль, держава ці кошти не виділяє, хоча за радянських часів ця форма роботи широко практикувалась. Насправді ряд технічних засобів вітчизняного виробництва мають прийнятний технічний рівень і заслуговує на увагу: трактори ТОВ "Укравтозапчастина", ґрунтообробна техніка ТОВ НВП "БілоцерківМАЗ" і ВАТ "Галещина машзавод", сівалки МСНВП "Клен", техніка для доїння ВАТ "Брацлав" тощо. За результатами випробування нової техніки в мережі УкрНДІПВТ ім. Л. Погорілого встановлено: 13% представленої на випробування техніки відповідає світовому рівню, 40% — можна використовувати в сучасних вітчизняних технологіях, а решту недоцільно використовувати у сільськогосподарському виробництві України. Такий підхід в умовах обмежених обсягів фінансування програми державної програми з придбання нової техніки та відсутності пріоритетності у її здійсненні призвів до розтрати бюджетних коштів, гальмування розвитку виробництва вітчизняних тракторів, зернозбиральних комбайнів та іншої самохідної техніки.

В.П. Ситник зазначає, що за результатами державних приймальних випробувань дослідного (ретельно виготовленого) зразка нової техніки випробувальні установи отримували прийняті показники призначення, що характеризують його роботу, і їх експертна комісія брала до уваги при включенні техніки до переліку придбання її за державною підтримкою. Але вже в процесі промислового виробництва зазначеної техніки більшість вітчизняних заводів здійснюють її виготовлення без відповідної підготовки виробництва, тобто без створення спеціальної оснастки, штампів, стапелів, кондукторів, різних пристосувань тощо. В результаті цього техніка, поставлена сільгосптоваровиробниками за програмами державної підтримки, гіршої якості, ніж її дослідний зразок, який успішно пройшов державні приймальні випробування. Проблема має місце ще й тому, що сільськогосподарську техніку виготовляють не серійно, а окремими партіями, зазвичай, до сезону. За таких обставин сільгосптоваровиробниками складно самостійно визначитись, яка техніка вітчизняного виробництва заслуговує на увагу, а без якої можна обійтись [7; 8].

Активна інвестиційна технічна політика виробників на основі новітніх досягнень науки і техніки (розробки та впровадження доскона-

лішої механіки, гідравліки, електроніки, продукції хімічної промисловості; застосування передових технологій у комп'ютерному проектуванні; виготовленні агрегатів, вузлів та їх випробування тощо) забезпечує виробництво високо-продуктивної та якісної техніки, адаптованої до передових ресурсозберігаючих сільськогосподарських технологій. Одним із найважливіших завдань є одержання максимальної кількості сільськогосподарської продукції при мінімальних витратах енергії. Наприклад, у країнах Західної Європи та США питомі енерговитрати на виробництво сільськогосподарської продукції нижчі у 2—6 разів порівняно з Україною. Проблему зниження енерговитрат на виробництво продукції можна вирішити за допомогою використання енергозберігаючої техніки, розробки і впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій, використання нетрадиційних джерел енергії, оптимізації енерговитрат у сільськогосподарських підприємствах [2; 7].

У Державній цільовій програмі зазначається, що слід підвищувати рівень наукових досліджень і прискорювати впровадження їх результатів у сільськогосподарське машинобудування. Для цього слід активно використовувати розробки науковців, за даними яких проводяться експерименти, виготовляються експериментальні зразки, проводяться лабораторно-польові дослідження, захищаються наукові роботи, реєструються патенти. Наукові розробки вітчизняних науковців враховують реалії сільського господарства за умов обмежених фінансових ресурсів.

У Законі України "Про систему інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу" зазначається, що наукове обслуговування системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу здійснюється науково-дослідними, дослідно-конструкторськими, машиновипробувальними установами й організаціями з використанням мережі суб'єктів єдиного науково-виробничого інформаційного простору. Наукове обслуговування здійснюється шляхом:

1) визначення пріоритетів технічної політики та програм розвитку системи інженерно-технічного забезпечення агропромислового комплексу;

2) проведення наукових досліджень, дослідно-конструкторських розробок нових типів технічних засобів і технологій для агропромислового комплексу та їх випробування.

Інтеграція аграрного сектора України у світовий економічний простір потребує пере-

ходу його системи інженерно-технічного забезпечення на міжнародні стандарти, налагодження зв'язків з іноземними науковими центрами та провідними світовими виробниками сільськогосподарської техніки.

У 2008 році Україна стала членом Світової організації торгівлі. Членство в СОТ створює достатні умови для інтеграції України до європейського економічного простору, створення правових засад для стабільного і передбачуваного ведення бізнесу і міжнародної торгівлі, сприятливого середовища для залучення іноземних інвестицій тощо [1; 5].

Поряд з суттєвою лібералізацією торговельно-го режиму та відкриття своїх ринків для імпортової продукції, Угодами СОТ передбачено розгалужений механізм захисту внутрішнього ринку та введення відповідних обмежень. Зокрема, Угода про сільське господарство передбачає можливість застосування спеціальних захисних заходів та надання внутрішніх субсидій виробникам сільськогосподарської продукції.

Угодою СОТ про сільське господарство дозволяється застосування внутрішнього субсидування у трьох формах [1]:

- субсидії "жовтої скриньки", до яких застосовується зобов'язання про їх скорочення;
- субсидії "зеленої скриньки", які не справляють негативного впливу на торгівлю та виключаються із зобов'язань щодо зменшення підтримки;
- субсидії "синьої скриньки", які не підпадають під дію зобов'язань щодо зменшення внутрішньої підтримки, якщо такі виплати прив'язані до конкретних площ та врожаїв, поголів'я худоби, здійснюються на 85 або менше відсотків від базового рівня виробництва.

Завдяки домовленостям стосовно підтримки сільського господарства, досягнутим під час переговорів, після вступу до СОТ Україна має можливість ефективно субсидувати агропромисловий комплекс в рамках бюджетних програм, спрямованих, зокрема, на підтримку розвитку тваринництва, рослинництва, здешевлення вартості кредитів, формування державного продовольчого резерву Аграрним фондом.

Крім того, Україна зберегла право застосування спеціального режиму оподаткування ПДВ для сільськогосподарських товаровиробників шляхом акумуляції, що в умовах нестачі вільних бюджетних коштів є вагомим та дієвим механізмом непрямой підтримки сільськогосподарських товаровиробників. Разом з тим, згідно домовленостей, прийнятих у рамках СОТ, Україна має не перевищувати домовлений річний сукупний вимір підтримки (СВП), який акуму-

лює в собі окремі "жовті" програми підтримки і становить відповідно до зобов'язань України 3 млрд 43 млн.

При цьому, як і всі країни-члени СОТ, Україна не має обмежень на "зелені" програми внутрішньої підтримки сільського господарства, вплив яких на торгівлю відсутній або мінімальний, за умови, що ці програми відповідають умовам, визначеним в Угоді СОТ про сільське господарство.

До "зеленої скриньки" належать заходи, не спрямовані на підтримку обсягів виробництва та цін виробників, отже, не порушують принципів справедливої конкуренції. В Угоді про сільське господарство визначені два основних критерії, яким мають відповідати ці заходи:

- підтримка повинна надаватися через урядові бюджетні програми, а не за кошти споживачів;
 - наслідком підтримки не повинно бути надання цінової підтримки виробникам.
- Державні витрати в межах "зеленої скриньки" можуть здійснюватися у таких напрямках:
- наукові дослідження, підготовка та підвищення кваліфікації кадрів, інформаційно-консультаційне обслуговування;
 - ветеринарні та фітосанітарні заходи, контроль безпеки продуктів харчування;
 - сприяння збуту сільгосппродукції, у тому числі збирання, обробка та поширення ринкової інформації;
 - удосконалення інфраструктури (будівництво шляхів, електромереж, меліоративних споруд) за винятком операційних витрат на її утримання;
 - утримання стратегічних продовольчих запасів, внутрішня продовольча допомога;
 - забезпечення гарантованого доходу сільгоспвиробникам, удосконалення землекористування тощо;
 - підтримка доходів виробників, не пов'язана з видом і обсягом виробництва;
 - сприяння структурній перебудові сільськогосподарського виробництва;
 - охорона навколишнього середовища;
 - програми регіонального розвитку.

Заходи "зеленої скриньки" пов'язані, насамперед, із втручанням у підвищення ефективності виробництва і відповідно вимагають напружених зусиль і постійно зростаючої управлінської кваліфікації. Держава, що є членом СОТ, має право фінансувати заходи "зеленої скриньки" в будь-якому обсязі залежно від можливостей свого бюджету.

На даний час в Україні переважають часткова компенсація вартості складної сільськогосподарської техніки, фінансова підтримка госпо-

дарств через механізм здешевлення кредиту, часткова компенсація страхових премій, фінансова підтримка заставних операцій, тобто заходи, які консервують існуючий стан господарств і в основному спрямовані на екстенсивну форму їх розвитку. Використання заходів "зеленої скриньки" спрямовані на якісне оновлення виробничої бази та її інтенсифікацію без обов'язкового зростання кількості продукції, а також на зміни у способі задоволення життєвих потреб працівників; аграрній сфері [1; 5].

Установлюючи певні обмеження на заходи "жовтої скриньки", СОТ пропонує цілий спектр видатків для заходів "зеленої скриньки", які допомагатимуть сільськогосподарським товаровиробникам у розвитку технологій і виробництва. Таким чином, використання наукових розробок вітчизняних фахівців, зв'язок з виробництвом та службою дорадництва сприятиме технологічному оновленню сільськогосподарського виробництва та підвищенню конкурентоспроможності вітчизняної продукції на світовому ринку.

ВИСНОВКИ

Стабілізація й подальше ефективне функціонування агропромислового комплексу не можна уявити без зміцнення та заощадження його ресурсного потенціалу. Сільське господарство забезпечене основними видами техніки лише на 48—66%. Кількісний та якісний склад машинно-тракторного парку не дає можливості виконувати всі технологічні операції в найкращі агротехнічні строки, з високою якістю й низькими витратами коштів, матеріальних та трудових ресурсів. Через застарілі та малопродуктивні зернозбиральні комбайни в Україні щорічно втрачається близько 5 млн т зерна, що еквівалентно 800 млн дол. США.

Ситуація вимагає розгляду ефективних заходів, спрямованих на організацію системи матеріально-технічного забезпечення, пошуку джерел фінансування, впровадження в практику інноваційних моделей розвитку. Україна має значний економічний та інтелектуальний потенціал, що спроможний створити потужну матеріально-технічну, яка відповідатиме вимогам агротехніки з урахуванням структури та обсягів агропромислового виробництва.

У Державній цільовій програмі реалізації технічної політики в агропромисловому комплексі на період до 2011 року доцільним є постачання для аграрного сектора переважно вітчизняної сільськогосподарської техніки високого рівня. Тому слід активно використовувати розробки науковців, за даними яких проводяться

експерименти, виготовляються експериментальні зразки, проводяться лабораторно-польові дослідження, захищаються наукові роботи, реєструються патенти. Наукові розробки вітчизняних науковців враховують реалії сільського господарства за умов обмежених фінансових ресурсів. За допомогою служби дорадництва така інформація може розповсюджуватися серед товаровиробників, сприяючи технологічному оновленню сільськогосподарського виробництва. Такі заходи реалізуються в межах "зеленої скриньки" і не заперечують вимогам СОТ.

Література:

1. Аналітична довідка про стан адаптації та запобігання можливим негативним соціально-економічним наслідкам вступу України до СОТ. — Ел. ресурс: ntser.gov.ua/assets/files/Plenar/Analit.dovidka_p.4.doc.
2. Білоусько Я.К. Тенденції і напрями розвитку техніко-технологічного забезпечення аграрного виробництва / Я.К. Білоусько // Агроінком. — 2007. — № 5—6. — С. 46—51.
3. Кожем'якіна М.Ю. Стан і напрями інвестиційного забезпечення сільського господарства / М.Ю. Кожем'якіна // Агроінком. — 2007. — № 5—6. — С. 42—46.
4. Литвинова О.М. Техніко-технологічна оснащеність сільськогосподарських підприємств та конкурентоспроможність продукції / О.М. Литвинова, М.Ф. Даниленко // Економіка АПК. — 2009. — № 10. — С. 39—42.
5. Пасемко Г.П. Вплив членства в СОТ на зміст і форми державного регулювання аграрних відносин в Україні / Г.П. Пасемко. — Ел. ресурс: nbuv.gov.ua/e-journals/DeBu/2008-1/doc/5/01.pdf.
6. Підлісецький Г.М. Підвищення рівня фондооснащеності аграрного виробництва як основа зростання його ефективності / Г.М. Підлісецький, М.М. Могилова // Економіка АПК. — 2009. — № 12. — С. 21—28.
7. Пугач А.М. Обґрунтування параметрів культураторних лап, оснащених елементами локального зміцнення / А.М. Пугач // Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата технічних наук. — Вінниця, 2010. — 20 с.
8. Ситник В.П. Реалізація державної технічної політики з переоснащення машинно-тракторного парку / В.П. Ситник // Вісник аграрної науки. — 2008. — № 7. — С. 5—11.
9. Шпак М.В. Україні 85% сільгоспмашин — застаріла техніка / М.В. Шпак. — Ел. ресурс: <http://economics.unian.net/ukr/detail/52532/>.
Стаття надійшла до редакції 28.03.2011 р.